

Landskap: *Halland* Upptecknare: *Barbro Rindby ö Folke Åstrand*
 Härad: *Höle* Berättare: *August Nilsson, Höjörnsred, Lund*
 Socken: *Ysby* Berättarens yrke: *Ysby*
 Uppteckningsår: *1956* Född år *1879 i Ysby*

Personliga data. s. 1.

Jordbruket," allm. förhållanden, redskapm.m. s. 1-4.

Backstugorna. s. 4-6.

Husbygge. s. 6-7.

Jordkällare. s. 7-8.

Linbastu. s. 9-10.

"Reisegille". s. 7.

Köksspis. s. 11.

Sängkläder. s. 11.

Löne- och sociala förhållanden. s. 11.

Emigration. s. 12.

Sotare. s. 12

Gårdfarihandlare och affärer. s. 12-13.

Belysning. s. 13.

Nöjen. s. 13.

Vattenreglering och kraftstationsbygge. s. 14-15.

Julseder. s. 15.

Väderspådom. s. 15-16.

Kloka gummor och folkmedicin. s. 16

Övernatt. väsen. s. 17

Skriv endast på denna sida.

(foton vid. 4, 7-10, 14.

neg.m. X: 2: 23: 14
 X: 2: 24: 4
 X: 2: 24: 8
 X: 2: 24: 9
 X: 2: 24: 1
 X: 2: 24: 6
 X: 2: 24: 10
 X: 2: 24: 7
 X: 2: 24: 11
 X: 2: 24: 12.)

ACC. N:R M. 16352:1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Personliga data. August Nilsson

är född på (ett torp under) Ysby-

gården. De var 4 barn. Han kom ut

och tjänade vid 14 års ålder. Han

har tjänat på Hov nr 2 och på

Ysbygården hos Karl Persson (halv-

bror till Magnus Persson, Se uppt

nr , Petronella Nilsson,

Personliga data) och dennes son

Nils Karlsson (villan Karlsminne;

Se d-o uppt.) För 40 år sedan köp

te Aug. Nilsson ett torp, så ytterligare ett, senare 1/4 av fäladsmarken

då den delades och upphörde att vara allmänning, samt en gård, ~~Kjell~~ (Käl-

12)storp, för 25 år sedan. Han var gift med Ida Magnusson fr. Perstorp;

de hade barn. Han bor nu i en stuga vid vägen fr. Ysby by utefter Stor(e)

sjön i Hjärnered. A.N. är mycket klar och villig berättare med genuin

dialekt (som lär finnas upptagen på band hos Folkmålsarkivet i Lund).

Jordbruket, - allm. förhållanden, redskap... På Ysbygården hade de under

ACC. N:R M. 16352:2.

2
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Karl Perssons tid (se ovan) och även då sonen Nils Karlsson, född omkr. 1865, blivit vuxen 13 torpare, 4 drängar, 80 fäkreatur, 4 par hästar; ja Fritz', Manfreds, Nyhem, Ebbes och alla ställen upp till Hjärnered hörde dit - förr också Hjärnered men det blev sålt för 30 år sedan. För ett_torp på 15 tnl., därav 13 tnl. åker, fick man göra 70 "karradagsverke" och 16 fruntimmersdagsverke. På ett sådant torp hade man en häst och några kor. Så blev det bra se'n det (torpet) var (fri)köpt; då la's det gössel i. Här uppe på fäladsmarken gick kor lösa med skällar. De gick ute till sist i oktober. Senare blev fäladsmarken delad i fyra delar och såld; jag köpte ena delen. Ysbygården slutade att använda fälad för en 25 år sedan. Mycket jord här i trakten är nyodlad. Jag har odlat upp jorden här, där det nu är lönnbackar. Skogen fanns ej för 70 år sedan, det var åkrar då. - "Spaavänna", det är att odla jord. Man kan se stora (sten)rör överallt från "hackaretiden". Förr grävde man med breda smidda/tunga_spadar (10 kg.) och "trägrebor" (grepar) med järnhylsor (de senare före A.N.s tid). Många körde med 2 kor, somliga t.o.m. med en ko jämte mannen i huset. I Knäred hade de årder att mylla ner säden med, men det har jag aldrig haft, jag harvade ner den. Men de var mer gammaldags i Knäred.

ACC. Nr M. 16352:3.

3
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Harvarna förr var av trä men med järnpinnar. Likaså hade man träplog med järnskoning. Hö högg man med lie och räfsa ihop det med "handriver" Nils Jönsson, Martin Anderssons (f. 1865, Se uppt nr) svåger köpte självavläggare, som jag körde. På Ysbygården högg de med lie. "Köp ensjölavläggare", sa jag till Nils Karlsson. "Far ller en inte", sa han. Men köpte. Fördrängen kunde ejte liaa den, så Karlsson sade till mig: "Kom och kör den." Men jag ville inte gå i vägen för fördrängen. Nils Karlssons far ville inte ha självavläggare för han mente att "det task sä'en å" (tröskade av säden). Så'na gamla är mycket envetna. Folk på mindre ställen har plejlat länge, men jag har varit uppe och "tosket" med stiftverk hos dem för 25 år sedan. Jag köpte stiftverk då jag köpte mer jord och tröskade med stiftverk tills jag byggt väg. Hos Bernhard Svensson (på Stenstorp, Se uppt. nr) tröskades med stiftverk, motordrivet, innan han hade ordentlig väg. För 30 år sedan hade vi tröska. Ångtröska med lokomobil fanns redan då jag tjänte på Hov. Munktells var och sålde; i Edenberga och Vallberga fanns redan trösker. De voro 15-20 om en tröska. Att skära hackelse hade man vandring med häst. -Yr blir han inte. (En ny vandr. då han var på hov. Hade själv

för 30 år sedan vandring med motor). Vagnarna var helt i trä. (-i Skåne: "leddor").

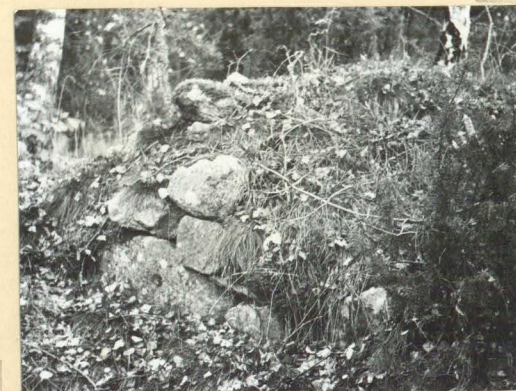
Backstugorna. De flesta "backhytterna" revs för en 65 år sedan, men man kan se grunden efter 6 stycken än här uppe (bl.a.c:a 0,5 km s. p.83 i Hjörnered, v.om vägen). De var byggda utmed backarna på allmänningen.

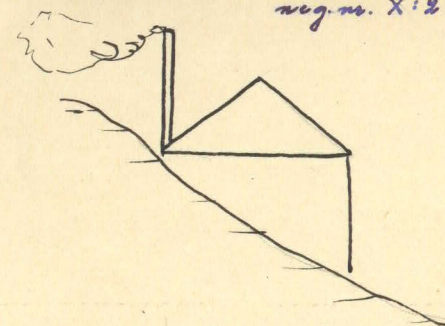
neg. n. X:2:23:14

Ungefärl. rekonstr. av backstuga eft. anvisn. o. murrester (dolda under riset). Fotogr. ovan t.h.: trol. rest av härden, annan backstuga (torp?) ej långt därifrån.

T.h.: skiss eft. muntlig anvisn. på vanl. b.-stugetyp, gavel; proport. ej exakta.

neg. n. X:2:24:4.

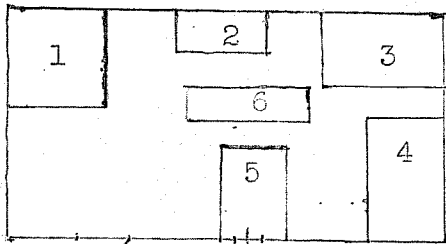

De var byggda i gråsten på 3 sidor och timmer framtill. Stenen var murad, klent med lera och rappat innantill. Längden var 6-8 alna och bredden 6. Det var knappt i manshöjd. Av baksidan som var byggd i backen syntes nästan bara taket. I backen gick en pipa upp (se skiss).

ACC. N:R M. 16352:5

5
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

taket var ofta av stagar(stakar) eller bräder med lera ovanpå för att få titt(tätt). Man hade boss(halm) på taket och torver från backarna. Golvet var av lera eller själva jorden. De hade en håll murad av gråsten och klint med blålera, men de hade ingen bakugn. Möblering: -Jag har varit inne i en backstuga som jag kommer väl ihåg. Fönstret var myc

ket litet. I vänster hörn när man kom in var hällen(1) och rakt fram en skänk(2). I två hörn var där sängar(3 och 4) och vid fönstret -som väl bara var en 40 cm

och satt högt- var ett slagbord(5) om jag minns rätt. Där var också ett "söde"/=säte/(6) som var 3 alna' långt; det hade ingen bestämd plats. I sängarna(av trä med kant) fanns litta boss och troligen något slags lakan och något över. Leynadsförhållanden: -De bodde 2 eller 3 i en sådan backhytta, karrana var aldrig hemma(se följ.).Folk som bodde så var så fattiga att de ingenstans kunde hyra. De kunde inte ha några djur, de måste köpa alltKarrana var borta från augusti till mars,"Froeda'n" (Vårfrudagen) och toske(tröskade). De gick i lag, alltid 2 tillsammans till Skåne. De tjänste var 13:e tunna(120 kg pr tunna). Och fruntimmerna

ACC. N:R M. 16352:6.

6
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

"bang" (av "binga"=sticka); det blev "plättatröjor" (som såldes) till sjöfolket.

Husbygge. Sen blev tiderna lite bättre. Man kunde också bygga rejält när man fick såg. Innan var husen av stockar som var kluvna med yxa och med mossa emellan; yxorna var dåliga. Man fick så småsågar vid fallen, de gick opp och ner och klöv. Då jag gick i skolan fanns det en stor såg rent oppe vid Hjärnereds skola vid bron till höger då man kör till Vipentorpet. Jordkällare (Se plan längre fram) blev till de man byggde lite mer rejält. Likaså byggde man gård i vinkel -uthus sammanbyggt med stuelänga- när man började odla jord. Uthuset, för djuren, var av grästen stuelängan av timmer, korsvirke med lersten eller mest med kline som kalkades och rödmålades. Barnavårdsnämnden förbjöd sammanbygda längor för 15 år sedan. Gavlarna som gick ihop var av staka med halm och ris inflätat så man kunde tala men ej se varann. Så var det på Fritz Johansons gård. När man byggde korsvirke hade man fure i väggen och klinet gjordes av fruntimmer. Leran ältes med fötterna (barfötta) tills det var lent; kor fick också gå runt och älta. Man höll till på gräsmatta eller annat slätt. Man gjorde tak av halm eller säver/sjörör/. Det bands med

"tillinga" av björke; nu har man ståltråd. På läktet borrades och sattes träpluggar(ej spik). Sjørör samlades, höggs. Det är starkare än boss (halm). Ibland hade man "lyng"(ljung) emellan med roten nedåt, men det var ej så bra. Så hade man gille, "reisegille". Man hade brännvin, kaffe och kakor. -Man brände överallt fast folk var ej så begivna då-.Många ville hjälpa till. Man spelade och dansade på gillet. Sådant såsom högstugan Vippentorpet byggdes ej titt(ofta). Endast de som voro något förmögna gjorde det.

Jordkällare. /Aug. Nilsson visade oss på en ännu väl bevarad jordkällare i Hjørnered nära lämningarna efter de ovan omtalade backstugorna och den linbastu som beskrives längre fram. Se vidare nästa sid./från den tid ..."då man byggde lite mer rejält?"

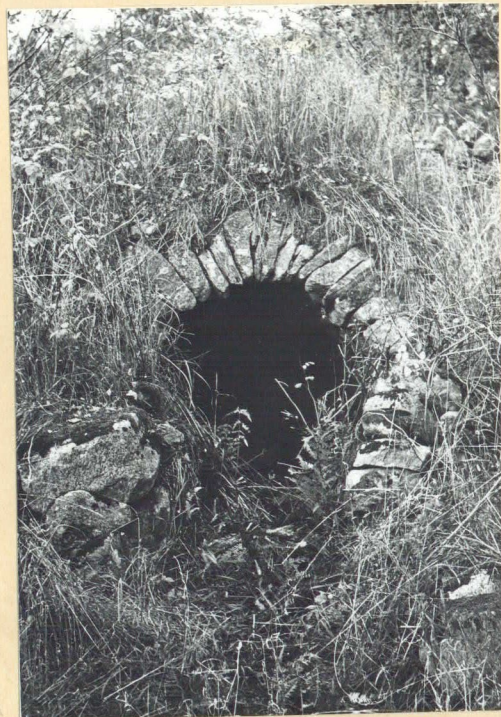

neg. nr. X:2:24:8.

Aug. Nilsson visar en jordkällare i Hjørnered.

ACC. N:R M. 16352:8.

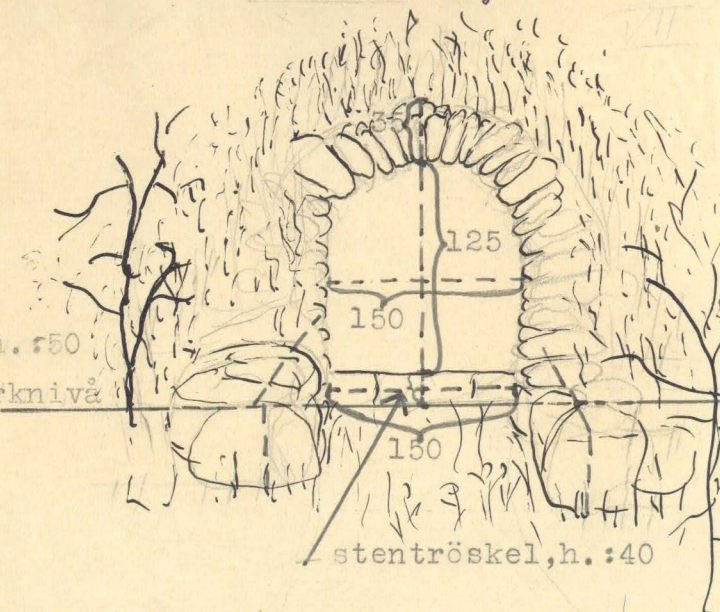
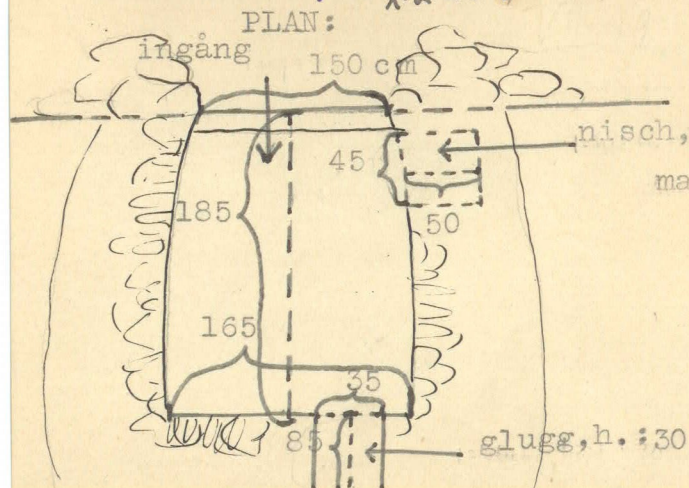
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

neg. nr. X:2:24:9

neg. nr. X:2:24:1.

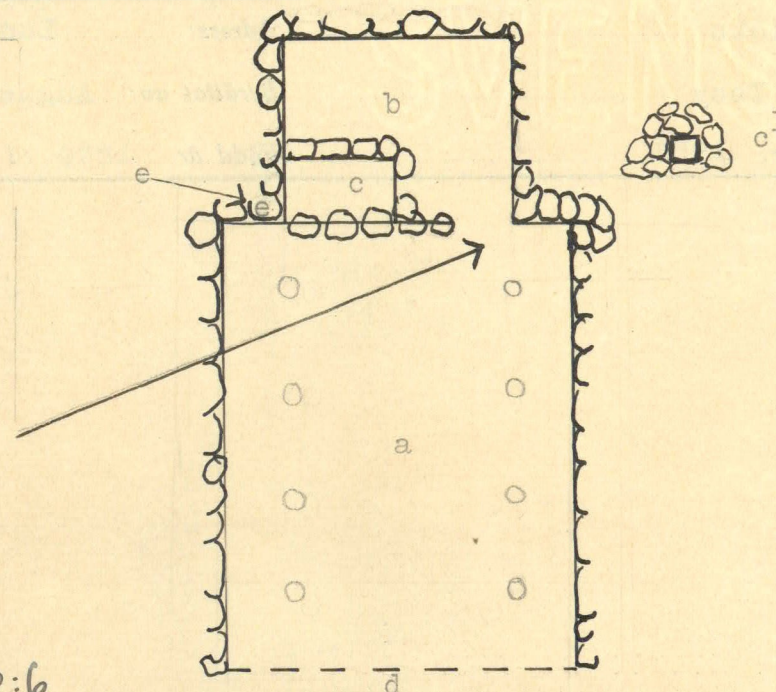
Jordkällare i Hjärnered.
/alla mått i cm/.

neg. X:2:24:6

ACC. N:R M. 16352:9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

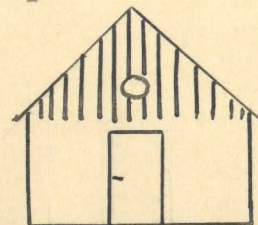

Plan över bastu och profil
av "gälten" (c¹). Ungef. mått.

Linbastu. (Aug. Nilsson visade resterna av en linbastu i Hjärnered omkr. 1 km s. punkt 83 alldeles intill vägen. Endast stenmurarna är kvar av bastun. I det yttersta rummet (a) - se planen ovan - bröts hörnen (linet). Det var till största delen skilt från det innersta av en stenvägg; det inre rummet (b) låg dessutom något högre och här inne var "gälten" (torkugnen) (c) där man eldade och där linet torkades. I bakväggen fanns det ett hål där

Resterna av linbastun i Hjärnered

röken gick ut. Främre gavelväggen(d) - nu helt borta - var helt av bräder medan övriga väggar och "gåltén" var av natursten. med 1 ell. 2 alnar timmer ovanpå.

Taket var av papp.) - Jag har själv varit med om att bygga bastun. Vi var 12 stycken och det var 1914. Det bröts mycket lin under krigsåren och även sedan en 15 år frammåt. Många kom hit från Loholm för att få brutet.

neg. n. X:2:24:10.

Främre gaveln(d)

neg. n. X:2:24:7

Mot inre rummet(b), murhörnan(e) t.v.

ACC. N:R

M. 16352: //.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Köksspis.När jag tjänade i Hov hade de i köket en spis, det var en järnplatta med tegel vid sidorna så det eldades undertill. Ett litet järnrör gick in i muren.

Sängkläder. När jag var påg hade de hemma fjärdynor och halm under.
Sedan fick man halmmadrass och sedan blev det annorlunda(som nu).

Löne- och sociala förhållanden. Då jag var påg hade man för potatis-
plockning 25 öre och maten om da'n, sedan 35. När jag tjänade på Hov
nr 2 hade jag 225:- kr. om året. Det var som fördräng i 4 år innan jag
fick torp. Dessförinnan hade jag 125:- kr. om året. Det var mycket ti
tiggeri förr, många kröpplingar som inte fick något underhåll. De
tiggde och fick alltid mycket i gårdarna. Det som de ej kunde ta med
sig fick de låta ligga kvar till nästa gång de kom. Inget skulle skäm-
+)
mas. Många av de fattiga kom ut ur socknen. I bra ställen tog de gärna
emot barn. Mina föräldrar fostrade upp en pojke. Han reste till Amerika
se 'n. Många, e ynkeli massa for till Amerika. (Se spec. kapitel).⁺ Det
var en tiggerska - "metterna" kallades dylika- som hade en son som var
ingenjör i Stockholm. Luffare var här mycket när kraftstationen bygg-
des, men mestadels var de snälla. Men tiderna blev litet bättre sedan.

[illegible]

ACC. N:R M. 16352:12.

12
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Min mor hade först 18:-kr. i pension och sedan 25:-kr. i månaden.

Jag hade först 68:-kr. men nu nära 200:- i pension. /Om brännvin_

Se "reisegille". under Husbygge /. "Pärör"(potatis) blandades alltid

ibland mjölet. Drängkammaren _var intill hästastallet./Se även lev-
nadsförhållanden under Backstugorna sid. 5 /

Emigration. För en 70 år sedan reste många till Amerika. Enn bror
reste, han ville ha mig med. Men jag ore(tordes) inte för jag var in-
te riktigt bra. Men vi följde honom till Göteborg. Han fick biljett
av en farbror som även håller honom i skola. Han var hemma för fyra
år sedan; han var lokomotivförare. En annan bror till mig reste li-
tet efter, men han har aldrig skrivit. Han är gift med en amerikan-
ska och sköter en kraftstation. De flesta som reste stannade. Av sju
som reste från Laholm kom en igen efter ett år.

Sotare. Sotare Olsson (bodde mot Hjørnered till) sotade hela Laholm,
Han asade genom skorstenen. Den var ofta av gråsten, därför kunde
so tarna klättra upp genom den.

Affären. Det kom ofta gårdfarihandlare men vi handlade ej mycket av
dem. Det fanns ju affär, För 40 år sedan kom det en till Solvered(?)

ACC. N:R M. 16352:13.

13
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

i Edenberga och en som hette Hans Petter Hansson hade affär vid sjön
i Hjärnered.

Svavelstickor, "dalla" och annat lyse. Äldst använde man fnöske och
flinta för att göra eld. Man slog på flintan med stål så gnistor kom
Före/
på fnösket. min tid slog åskan ned en gång och sprängde berget.

Små och stora stenar av flinta ligger där. Så kom svavelstickorna, de
var mycket bra. Hemma hade de tranlampor att hänga. "Dallan" kallades
träställningen, den hängdes ofta i taket. I lampan hade man en veke
som brann i tranen och som man drog upp efter hand med en nål. Veken
var av "säbor", som dras ur en växt som växer på åkern. Sedan fick
man råoljelampor och till sent fotogenlampor. Ja, nu är det förstås
elektriskt.

Nöjen. Vid Hov var det dansbana direkt på jorden. Det var dans där
till dragspel på lördagskvällarna. Senare lejdes ett rum någonstans,
det var sammanläggning. Sedan kom dansbanor. Där var en vid Hov vid
Såghuset (i en dal mellan Hov nr 2 och Laholm). /"Reisegille"-Se under
Husbygge, sid.6 /./Om brännvin-Se dito/.

neg. n. X:2:24:11

neg. n. X:2:24:12

Vattenreglering och kraftstationsbygge.

(Aug. Nilsson, se fotogr. ovan, visar på den plats där hans gård Källstorp en gång legat - en bra bit ut där vi nu ser Storesjöns vatten. T.v. samma sjö ur en annan synvinkel utefter samma väg). -Sydkraft sänker allt. (Sjöarna blev flera och avsevärt större:) Där är Lillesjö (Perstorp), Storesjö (Ysby), Stegasjön, Skallingasjön, Hjärneredssjön. Nu finns det ingen fisk här. Den går i Lagan, all fisk dör, de sitter i turbinerna. 1914 byggdes kraftstationen. Smith började med den, han hade lokomobil som drevs med ånga. -"Pukatrommlar", de äro de! Ja "Sydsvenskan" (kraftAB), de göra vad de vilja

1914 byggdes kraftstationen

ACC. N:R M. 16352: 15.

15
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Jag fick 3000:- kronor för gårdshusen; - inte arbetet att flytta dem täcktes av den summan! Så fick jag 300:- (trehundra) kronor för 5 tunnland skog. Sydsvenskan var lika dana här överallt!

Jul. Julafton åt man smörgås och "sul" (sovel), köttsoppa, "grynagröd", kaffe och vetebröd. Brännvinsflaskan stod framme på julen men vi drack sällan. Öl och dricka fick man. Riktigt gott dricka av malt smaksatt med humle hade man. Till jul fick man en grovkaka, ett sötbröd och överst (i högen låg) en vetebulle. Ett "grishoed" (grishuvud) låg på lärtallerk" eller "Höganäsfad". När man kom från kyrkan gick man in och fick en "syp" (sup) och en bit som man skar från grishuvudet. Grishuvud hade vi på bordet bara så länge far levde. Hästar fick bra med säd och hö. Julklappar kastade man in till varandra. Man kastar än in paket. Jag har hört talas om att sätta ut gröt. Över sängarna var det tyg (möjl. sparlakan). Vid bjälkar var det dragning, "riare och gåare"; - resande sålde sådant. På vägarna fanns julastycke i papper. / - Över sängarna hade man handtag från taket som skulle hjälpa en att resa sig. /

Väderspådom. Så 'nt som varet ä om nyår, så 'nt blir det efter midsommar.

Vart 19:e år ska vara lika, säger August Nilsson. Jag skriver väderbok.

ACC. NR M. 16352:16.

16
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Det har jag lärt av min svåger i Knäred. Om två år har jag hållit på i 19 år. (säger alltså Aug. Nilsson). Om löven spricker ut först nere på trä'et om framti'en blir det ett vått år, om det spricker ut uppe först blir det ett torrt år.

Kloka gummor och folkmedicin. Det var en fru som hade tryck i handen. En käring högg hål i handen och tryckte ut det rälige och efter några dagar var hon bra. Det fanns förr käringar som skulle kunna bota folk bara de rörde vid dem. Det var en de kallade "Dala-Marrin" (jfr. "Dalare-Maria", uppt. Mla. 16352:8). Hon bodde i Ala. Det var en slaktare, Isak i Västralt, som hade fått benen krossade av tåget i Knäred. Han blev hemskickad från lasarettet i Halmstad som obotlig. Då gick han til "Dala-Marrin" och han blev bra. Ida, min fru, var också en gång hos henne. Hon blev åderlåten och fick någon smärja som luktade gott. ^{Hon botade eng. sjukan} Hennes dotter Alma i Valløberga gamla mejeri (Äggföreningen) kunde också bota folk. Hon var lika "säker" som sin mor. Det kom folk till henne ända från Skåne. "Dala-Marrin" dog för en 35 år sedan och Alma för 10 år sedan.

Brännvin och tvål m.m. skulle man ta på ond ko-fot, så blir den bra (så sa kloka gubbar). Annars hade man veterinär Andersson i Laholm.

ACC. N:R M. 16352:17.

17
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Bäckahästen. Man skrämd barn med bäckahästen för att de ej skulle gå för nära vatten.

Dvätter. Det är dvärgfolk som fanns i stenröse. De gamla hörde ibland oväsen därinne. Det var dvätter.

Lyktemannen. Vid kyrkogårdar där det finns förruttnade ting och itorvmossar som dunstar, där fanns lyktemannen. Ser man så nt får man kramp i kroppen. Jag var ett stycke "heim" på "veigen". Där var ett ljus som gick framför och vände ner i dalen. Det syntes varje vecka. Det är inte bra att komma före(råka ut för) sådant. (Osäkert om Jag=A.N-n själv).